

Проектування цілей і змісту розвитку методичної компетентності вчителів технологій у системі післядипломної освіти

А. С. Остапенко

Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», м. Харків, Україна
Corresponding author. E-mail: alla0102@ukr.net

Paper received 28.05.20; Accepted for publication 16.05.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-HS2020-230VIII38-14>

Анотація. У статті міститься аналіз сучасних підходів до розвитку методичної компетентності учителів технологій в системі післядипломної освіти: як на курсах підвищення кваліфікації, так і у системі методичної роботи з урахуванням сучасних принципів навчання дорослих. Визначено завдання щодо розвитку методичної компетентності вчителів технологій в умовах сучасного високо технологічного суспільства. Розкрито шляхи залучення вчителів технологій до аналітичної діяльності як фактору, що впливає на їх мотивацію до удосконалення професійної майстерності та самоосвіти.

Ключові слова: методична компетентність, післядипломна освіта, технологічна освіта, методична робота.

Вступ. На часі актуальним є удосконалення методичної компетентності педагога, який сам постійно вдосконалюється в умовах інтенсивного розвитку науки, техніки, інформаційного простору, який прагне працювати з використанням інноваційних підходів до розвитку та навчання особистості, творчо підходить до вирішення щоденних педагогічних ситуацій. Якість навчання й виховання, рівень підготовки до життя в інформаційному суспільстві, в умовах ринкової економіки потребує постійної уваги до підвищення рівня методичної компетентності сучасного вчителя, розвиток якої забезпечується саме системою післядипломної освіти.

У сучасних умовах модернізації освіти підвищення кваліфікації вчителів перетворюється на гнучку підсистему неперервної освіти, яка оперативно реагує на вимоги і запити суспільства, постійно забезпечує зростання фахової компетентності педагогів. Актуальною сьогодні є проблема якісного оновлення післядипломної освіти та її найвагомішої складової — системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Огляд публікацій за темою. Аналіз наукових джерел показує, що існує значна кількість праць, присвячених упровадженню компетентнісного підходу в професійній підготовці та діяльності (В. Бондар, І. Зимня, О. Овчарук, О. Садівник, А. Хуторської та ін.), питанням формування та розвитку професійної (С. Багадирова, С. Бондаревська, Т. Власова, Я. Гавець, Г. Голуб, Т. Орджи, Д. Старк та ін.) та методичної компетентності вчителя (Н. Бібік, О. Бігич, Л. Ващенко, А. Волошук, Т. Гущина, О. Зубков, О. Ігна, Г. Кашкар'юв, Т. Волобуєва, Н. Кузьміна, О. Локшина, А. Маркова, Л. Парашенко, О. Пометун, Л. Таланова, Н. Язикова та ін.). Основою нашого дослідження також є наукові праці щодо розвитку закладів післядипломної педагогічної освіти (Л. Ващенко, М. Гадецький, Г. Дмитренко, В. Маслов, В. Олійник, В. Пікельна, М. Поташник, П. Третьяков, Т. Шамова).

Мета статті — визначити мету та зміст процесу розвитку методичної компетентності вчителів технологій у системі післядипломної освіти.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом дослідження є наукові праці з галузі педагогіки, у яких так чи інакше осмислюються поняття «методична компетентність», «післядипломна освіта», «технологічна

грамотність». У дослідженні використовуємо описовий, аналітичний, рецептивний методи.

Результати та їх обговорення. У діяльність закладів післядипломної освіти впроваджується один з пріоритетних напрямів розвитку освіти XXI ст. — гуманізація, втілення ідей людиноцентризму. Вони є філософською та методологічною основою розвитку професійної компетентності учителів. У контексті реформування освіти в Україні ці ідеї реалізуються через гуманізацію професійного середовища, структурні компоненти післядипломної педагогічної освіти, надання академічної свободи вчителю. Методологічні принципи гуманізації та людиноцентризму актуалізуються в післядипломній педагогічній освіті вчителів тому, що саме вони впливають на розвиток у дитини моральних та духовних цінностей. Особливого значення гуманізація післядипломної педагогічної освіти вчителів, у тому числі вчителів технологій, набуває ще й в аспекті гуманізації безпосередньо професійної педагогічної діяльності у закладі освіти. І.Зязюн підкреслює, що перетворення гуманістичної ідеї в матеріальну педагогічну дію починається з формування у фахівця, який працює, внутрішнього образу гуманістичної педагогічної діяльності: «Хто я?» Для кого я? Як я реалізую критерії педагогічного процесу? Чи ті методи використовую? Для кого? Чи досягнув мети? [3].

Науковці Г. Кравченко і Л. Покроева зазначають, що для організаційно-методичного супроводу системи підвищення кваліфікації важливою є наявність у вчителів внутрішньої мотивації до професійного зростання. Отже, найважливіше завдання системи підвищення кваліфікації — розвивати творчу самостійність слухачів, скеровувати їх зусилля на постійну самоосвіту. Тому діяльність інститутів післядипломної освіти необхідно переорієнтувати на створення неперервної системи підвищення фахової компетентності та організації самоосвіти педагогів. Показником найвищих досягнень у фаховій діяльності є прагнення і здатність педагога до інноваційної діяльності, поява потреби в неперервній освіті [9].

Як зазначає Г. Кравченко, сучасний стан розвитку післядипломної освіти педагогічних працівників потребує перебудови процесу навчання дорослих та вирішення пріоритетних завдань: — розвиток активності, самостійності, творчих здібностей фахівців; — форму-

вання у педагогічних працівників здатності до неперервної самоосвітньої діяльності; – постійно оновлювати та підвищувати рівень фахового зростання та коригувати професійну діяльність; – забезпечення держави висококваліфікованими педагогами, здатними швидко адаптуватися до сучасних соціально-економічних змін [6].

Н. Протасова робить акцент на тому, що, хоча зміст післядипломної освіти пов'язаний насамперед із реалізацією соціального замовлення, проте сьогодні набуває особливої актуальності задоволення індивідуальних освітніх потреб фахівців у процесі післядипломної освіти [10]. Позиція Н. Протасової перегукується із ключовими положеннями доповіді Ж. Делора для Міжнародної комісії ЮНЕСКО у справах освіти для XXI ст. «Освіта – справжній скарб» (1996 р.), де зазначається, що кінцевою метою освіти є надати можливість усім без винятку реалізувати особисті таланти та творчий потенціал, і, таким чином, уможливити для кожного проектування й реалізацію індивідуального життєвого плану [2].

Н. Клокар зазначає, що психолого-педагогічні аспекти управління системою післядипломної педагогічної освіти, до яких належить також створення умов для розвитку методичної компетентності вчителя, передбачають втілення ідей андрагогічного підходу та реалізацію ще ряду принципів, на які ми спиралися в своєму дослідженні: гуманізації, демократизації освітнього процесу варіативності форм і змісту програм, засобів навчання, детермінації, наступності, послідовності та перспективності, урахування вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, інтерактивності навчання, співробітництва, свідомості [5].

Описані принципи використані нами при моделюванні змісту і структури діяльності щодо розвитку методичної компетентності вчителів технологій у закладі післядипломної педагогічної освіти. Неперервність і якість післядипломної освіти залежить від ефективності поєднання організованого курсового періоду післядипломного навчання, залучення педагогів до методичної роботи та самоосвіти в міжкурсний період. У зв'язку з цим важливо модернізувати підходи до організації науково-методичної роботи з учителями. Ми погоджуємося з думкою М. Віднічука про те, що інноваційний характер розвитку післядипломної освіти, необхідність підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників визначають потреби у модернізації науково-методичної роботи з освітянами, надання їй динамічності, гнучкості, мобільності, варіативності у змісті, формах, методах, технологіях, забезпечення особистісно-орієнтованої спрямованості заходів. Трансформація наукових ідей в педагогічну практику забезпечується ефективною взаємодією і співпрацею наукових кафедр, кабінетів, наукових лабораторій інститутів післядипломної педагогічної освіти, районних (міських) методичних кабінетів (центрів), педагогів-новаторів, поглибленням дослідно-експериментальної, пошукової роботи. Саме у такий спосіб створюється єдиний регіональний методичний простір, в якому відбувається реалізація концепції та інноваційних моделей формування професійної компетентності педагогічних працівників області [1].

Головною метою регіональної системи науково-методичної роботи з педагогами Б. Качур називає забезпечення підвищення рівня професійної компетентності кожного вчителя й педагогічного колективу в цілому та розвитку професійної майстерності педагогів на основі впровадження новітніх досягнень науки, кращих педагогічних практик та освітніх інновацій [4].

На реалізацію зазначеної мети спрямовані завдання методичної роботи в КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» щодо науково-методичного супроводу вивчення предметів «Трудове навчання» та «Технології»:

- сприяння підвищенню науково-методичного і фахового рівня педагогічних працівників, розвитку їхньої методичної компетентності, удосконаленню професійної культури через навчальну та науково-методичну діяльність;
- пропагування досягнень педагогічної науки і практики, підготовка відповідної друкованої продукції;
- організаційно-методичний супровід проведення II, III етапів Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання, технологій та підготовка учнів до IV етапу олімпіади;
- сприяння поширенню педагогічних інноваційних технологій, створення гнучкої системи інформування педагогічних працівників про здобутки психолого-педагогічної галузі та ефективний педагогічний досвід;
- вивчення, узагальнення та впровадження у практику роботи закладів освіти перспективного педагогічного досвіду, кращих практик педагогів-майстрів регіону; систематизація ефективного педагогічного досвіду за методичними напрямками;
- навчально-методичне консультування педагогів і керівників закладів освіти із питань вивчення предметів «Трудове навчання» та «Технології»;
- організація та проведення масових заходів: науково-практичних семінарів, тренінгів, конференцій, професійних конкурсів, залучення педагогів до участі в них, організація роботи мобільних творчих колективів.

Зміст науково-методичних заходів, як і навчальних занять на курсах підвищення кваліфікації, спрямовано на формування свідомості сучасного вчителя. Зміна способу мислення вчителів є одним із ключових завдань реформи освітньої галузі України, що набуває особливого значення в контексті реалізації концепції «Нової української школи». Слід зазначити, що зростаючий темп науково-технічних, технологічних інновацій впливає на освітню галузь «Технології» і вимагає змін до її реалізації в освітньому процесі школи. З огляду на вищезазначене важливо визначити, яких змін потребує система післядипломної педагогічної освіти учителів технологій та визначити шляхи модернізації змісту і форм удосконалення їх професійної компетентності.

Сучасне високотехнологічне суспільство ставить вимоги до змісту технологічної підготовки учнів старших класів, який має бути різноплановим, диференційованим, мобільним, практико орієнтованим. Це забезпечить можливість випускникам швидко адаптуватися у самостійному житті, реалізувати свій потенціал у

професійній та особистій сфері. У сучасній технологічній підготовці на зміну традиційному трудовому навчанню має прийти процес формування та розвитку компетентностей, розвитку творчої ініціативи, формування готовності навчатися протягом життя.

Вирішення цих завдань технологічної освіти учнів, значною мірою залежить від рівня професійної майстерності педагогічних кадрів. Зокрема, рівня їх методичної компетентності, основи якої закладаються під час навчання у вищих навчальних закладах. Очевидно, що в сучасних умовах для фахівців такого профілю набуває важливого значення врахування спрямованості навчального матеріалу на формування знань з основ техніки і технології [11].

Рівень професійної підготовки вчителів технологій в подальшому має удосконалюватися в системі післядипломної педагогічної освіти відповідно до запитів суспільства, змісту освіти, програмового забезпечення тощо. Поряд з формуванням цілого ряду практичних умінь і навичок, вчитель трудового навчання повинен мати достатньо високий рівень технічної підготовки, що досягається шляхом вивчення відповідних технічних дисциплін [8]. Тому дослідження кола проблем, пов'язаних з особливостями таких дисциплін, їхнім змістовним наповненням та технологіями викладання є актуальним завданням закладів післядипломної педагогічної освіти.

Важливою складовою методичної компетентності вчителя технологій є володіння знаннями та практичними вміннями з основ охорони праці та безпеки життєдіяльності учнів. Ця складова є особливо важливою, тому що вчитель несе особисту відповідальність за збереження життя і здоров'я учнів під час освітнього процесу; відповідає за безпеку його проведення; повинен вміти проводити інструктажі з учнями з охорони праці під час навчальних занять; повинен вміти проводити профілактичну роботу щодо запобігання травматизму серед учнів [7].

Методичними структурами КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» особливе місце відводиться аналітичній діяльності. Так, наприклад, щороку здійснюється аналіз результатів III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання (технологій). Результати аналізу дають можливість учителям, які готують учнів до участі в обласному етапі олімпіади та районним (міським, ОТГ) методичним службам, обласній методичній службі зробити висновки про успіхи учнівських команд та проблемні моменти в підготовці та виконанні учнями завдань олімпіади. Це в свою чергу є тими питаннями, які необхідно включати в тематику та зміст навчання вчителів технологій в процесі підвищення їх кваліфікації, розвитку методичної компетентності через самоосвіту, систему методичної роботи. Аналіз результатів участі в III (обласному) етапі олімпіади здійснюється за такими показниками:

- за кваліфікаційною категорією вчителів, які підготували учасників та переможців змагань;
- за коефіцієнтом виконання завдань;
- за якістю виконання завдань учасниками III етапу олімпіади.

Зупинимось на одному аспекті цього аналізу – за кваліфікаційною категорією вчителів, які підготували

учасників та переможців змагань. За результатами аналізу мивстановили, що серед вчителів, які підготували учнів до участі в III (обласному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання (технологій), найбільша кількість вчителів, які мають вищу кваліфікаційну категорію (53,76%). Серед решти вчителів є ті, які мають першу (19,35%) і другу (4,30%) кваліфікаційні категорії та кваліфікаційну категорію «спеціаліст» (22,58%). Також ми відзначаємо, що серед учителів, які підготували переможців III (обласного) етапу олімпіади, кількість учителів з вищою кваліфікаційною категорією є ще вищим (65,31%), стабільною є кількість учителів з I кваліфікаційною категорією (18,37%), з II кваліфікаційною категорією (4,08%) та значно меншою є кількість учителів з кваліфікаційною категорією «спеціаліст» (12,24%). Аналіз показників щодо кількості вчителів, учні яких не стали переможцями цього етапу олімпіади, підтверджує виявлену закономірність. Значно меншою є кількість учителів з вищою кваліфікаційною категорією (40,91%), лише на 1 відсоток більше вчителів I кваліфікаційно категорії (20,45%), майже не змінною залишається кількість вчителів II кваліфікаційної категорії (4,55%) та значно більшою є кількість вчителів кваліфікаційної категорії «спеціаліст». Це підтверджує припущення про те, що рівень кваліфікації вчителя, його фахової майстерності та методичної компетентності є вагомим фактором, що впливає на якість підготовки учнів до олімпіади, формування у них проектно-технологічної компетентності та якість освіти в цілому.

За результатами аналізу надаються рекомендації щодо підвищення якості підготовки до олімпіади з трудового навчання та технологій, забезпечення якості освітнього процесу з освітньої галузі «Технології» та розвитку методичної компетентності учителів технологій. Рекомендації адресовані закладу післядипломної педагогічної освіти, районним (міським, ОТГ) методичним службам, закладам загальної середньої освіти, учителям технологій.

Такий ґрунтовний аналіз дозволяє, перш за все, зробити висновок, що рівень якості підготовки учнів до участі в III (обласному етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з трудового навчання (технологій) залежить від рівня методичної компетентності вчителів технологій, які готували команди до участі в олімпіаді. Аналіз виконання учнями завдань дає можливість учителям, учні яких не на високому рівні виконали завдання олімпіади, спроектувати роботу щодо підвищення якості освітнього процесу, усунення тих прогалин в знаннях та вміннях дітей, що були виявлені під час перевірки та аналізу виконання завдань теоретичного та практичного туру олімпіади. Надзвичайно важливо, що участь учнів в олімпіаді та робота над аналізом її результатів сприяє формуванню мотивації учителів до самоосвіти та участі в різних заходах з підвищення їх кваліфікації.

Про рівень методичної компетентності учителя технологій за результатами навчання на курсах підвищення кваліфікації та участі в методичних заходах, дослідно-експериментальній діяльності, професійних конкурсах можна зробити висновок на підставі того, як учитель вирішує професійні завдання, вільно володіє способами організації продуктивної діяльності дітей,

організовує їх проектну, творчу діяльність, моделює освітній процес відповідно до інтересів та запитів учнів.

Висновки. На підставі вивчення й аналізу наукових розвідок і власного педагогічного досвіду з досліджуваної проблеми можна зробити висновок про необхідність створення системи навчально-методичної роботи в системі післядипломної педагогічної освіти, спрямованої на розвиток методичної компетентності і формування у вчителів технологій готовності до професійного саморозвитку. Це є одним із пріоритетів розвитку

системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників, оскільки процес підготовки нової генерації науково-педагогічних працівників, здатних позитивно впливати на суспільний розвиток, передбачає новий підхід до професійної підготовки педагогічних працівників, виникнення нових функцій системи післядипломної педагогічної освіти, реалізацію нової мети освіти дорослих: формування готовності вчителя до впровадження компетентісно зорієнтованого підходу в освітній процес, розвиток професійної компетентності педагогічних кадрів, виховання життєспроможної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віднічук М. Формування професійної компетентності педагогічних працівників в умовах післядипломної педагогічної освіти регіону: тематичний збірник праць / за заг. редакцією В. В. Олійника. - Рівне: ПП Лапсюк, 2012. - 632 с. С. 38-48
2. Делор Ж. Освіта – справжній скарб. Шлях освіти. 1997. № 3. С. 2–5
3. Зязюн І. А. Людина в контексті гуманітарної філософії. Професійна освіта: Педагогіка і психологія. 1999. № 1. С. 323–333.
4. Качур Б. М. Організаційно-педагогічні умови управління науково-методичною роботою з учителями в регіоні: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 Держ. вищ. навч. закл. «Ун-т менедж. освіти» АПН України. Київ. 2009. 20 с.
5. Клокар Н. І. Управління системою післядипломної педагогічної освіти в регіоні як наукова проблема. Післядипломна освіта в Україні. 2004. № 1. С. 48–51.
6. Кравченко Г. Ю. Адаптивне управління розвитком інститутів післядипломної педагогічної освіти в Україні: монографія. НАПН України, Ун-т менедж. освіти. К.: Педагогічна думка, 2015. 300 с.
7. Поведа Т. П. Особливості вивчення безпекових дисциплін на педагогічних спеціальностях університету. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2015. Вип. 8, ч. 1. С. 93-96
8. Подолянчук С. В. Інформаційно-комунікаційні технології під час вивчення курсу «Опір матеріалів». Трудова підготовка в закладах освіти. 2002. № 4. С. 47-52.
9. Покроєва Л. Д. Інноваційні підходи в організації навчання дорослих в системі післядипломної педагогічної освіти. Вісник післядипломної освіти. 2012 с. 174-181
10. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів як відкрита система. Післядипломна освіта в Україні. 2001. № 1. С. 10–13.
11. Юрженко В. В. Формування системи знань про основи сучасного виробництва у майбутніх вчителів трудового навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Київ. 2004. 19 с.

REFERENCES

1. Vidnichuk M. A. Formation of professional competence of pedagogical workers in the conditions of postgraduate pedagogical education of the region: Thematic collection of works. V.V. Oliynyk (Ed.). Rivne: PE Lapsyuk, 2012. 632 p.
2. Delors J. Education is a real treasure. The path of education. 1997. № 3. pp. 2–5.
3. Zyazyun I. A. Main in the context of humanitarian philosophy. Professional education: Pedagogy and psychology. 1999. № 1. pp. 323–333.
4. Kachur B.M. Organizational and pedagogical conditions of management of scientific and methodical work with teachers of the region. Candidate's thesis: 13.00.06. State Higher Educational Institution "University of Education Management" of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kiev. 2009. 20 p.
5. Klokar N.I. Management of the system of postgraduate pedagogical education in the region as a scientific problem. Postgraduate Education in Ukraine. 2004. № 1. pp. 48–51.
6. Kravchenko G.Yu. Adaptive management of development of institutes of postgraduate pedagogical education in Ukraine: monograph. NAPS of Ukraine, University of Management. education. Kiev.: Pedagogical thought. 2015. 300 p.
7. Poveda T.P. Specialized safe disciplines in pedagogical specialties of the university. Scientific notes of Kirovograd State Pedagogical University V. Vinnichenko. Series: Problems of methods of physical-mathematical and technological education. Kirovograd: RVV KDPU them. V. Vinnichenko. 2015. issue 8, Part 1. pp. 93-96.
8. Podolyanchuk SV Information and communication technologies during the study of the course "Resistance of materials". Labor training in educational institutions. 2002. № 4. pp. 47-52.
9. Pokroeva L.D. Innovative approaches in the organization of adult education in the system of postgraduate pedagogical education. Bulletin of postgraduate education. 2012. pp. 174-181.
10. Protasova N.G. Postgraduate education of teachers as an open system. Postgraduate Education in Ukraine. 2001. № 1. pp. 10–13., pp. 11–12.
11. Yurzhenko V.V. Formation of a system of knowledge about the basics of modern production in future teachers of labor education. Abstract Candidate's thesis: 13.00.02. Kiev. 2004. 19 p., p. 14.

Designing the goals and content of the development of methodological competence of technology teachers

A. S. Ostapenko

Abstract. The article contains an analysis of modern approaches to the development of methodological competence of technology teachers in the system of postgraduate education: both in advanced training courses and in the system of methodical work taking into account modern principles of adult education. The tasks concerning development of methodical competence of teachers of technologies in the conditions of a modern high-tech society are defined. Ways to involve technology teachers in analytical activities as a factor influencing their motivation to improve their professional skills and self-education are revealed.

Keywords: methodical competence, postgraduate education, technological education, methodical work.